

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: Küreselleşme Yine Büyük Hayal Kırıklığı: Trump Döneminde Küreselleşme Karşıtlığı

Neoliberalaller için şok terapisi

Fikri mülkiyetin güvenliğine çok fazla odaklanırken ekonomi güvenliğine ise çok az odaklandık. Küreselleşmeyi ve kurallarını yeniden düşünmeye başlamalıyız. Umut şimdi bu yüzyılın büyük şoklarından alınan derslere kulak vermekte yatıyor.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin sonuçları bize küresel ekonominin sürekli olarak karşı karşıya olduğu öngörülemeyen aksaklıkları hatırlattı. Bu ders bize birçok kez öğretildi. Hiç kimse 11 Eylül 2001 terör saldırılarını tahmin edemezdi ve çok az kişi 2008 mali krizini, COVID-19 salgınına veya ABD'nin korumacılığa ve milliyetçiliğe yönelmesine neden olan Donald Trump'ın seçilmesini öngördü. Bu krizleri önceden tahmin edenler bile ne zaman ortaya çıkacaklarını kesin olarak söyleyemezlerdi.

Bu olayların her birinin muazzam makroekonomik sonuçları oldu. Salgın, dikkatimizi görünüşte sağlam ekonomilerimizin direnç eksikliğine çekti. Süper güç Amerika, bırakın testler ve solunum cihazları gibi daha sofistike ürünleri, maskeler ve diğer koruyucu giysiler gibi basit ürünleri bile üretmiyordu. Kriz, sadece bir firmanın, Lehman Brothers'ın iflasının tüm küresel finansal sistemin neredeyse çöküşünü tetiklediği küresel finansal krizin derslerinden birini yeniden canlandırarak ekonomik kırılganlık anlayışımızı güçlendirdi.

Ukrayna'daki savaş, gıda ve enerji fiyatlarındaki artışı ağırlaştırıyor

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'daki savaşı da benzer şekilde gıda ve enerji fiyatlarında zaten endişe verici bir artışı ağırlaştırıyor ve birçok gelişmekte olan ülke ve gelişmekte olan piyasalar, özellikle de salgın sırasında borçları yükselen piyasalar için potansiyel olarak ciddi sonuçlar doğuruyor. Avrupa da, Almanya gibi büyük ekonomilerin kendilerini hızlı ve ucuz bir şekilde yok edemeyecekleri bir kaynak olan Rus gazına bağımlı olması nedeniyle son derece savunmasız durumda.

Birçoğu bu tür bir bağımlılığın Rusya'nın korkunç eylemlerine verilen yanıtı yumuşatmasından haklı olarak endişe duyuyor. Bu özel gelişme ön görülebilirdi. 15 yıldan fazla bir süre önce, Making Globalization Work'te sormuştum: "Her ülke daha verimli bir küresel ekonomi için karşılaştığımız bedelin bir parçası olarak güvenlik risklerini kabul ediyor mu?" diye. Avrupa basitçe, "Rusya en ucuz gaz tedarikçisiyse, güvenliği açısından sonuçları ne olursa olsun Rusya'dan gaz satın almamız mı gerekiyor?" de-

Küresel ekonomide daha önce yaşanan aksaklıklar gibi Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı da riskleri azaltmak ve ülkelerin direncini güçlendirmek için yalnızca piyasalara güvenmenin yanlışlığını vurguladı. Neoliberalizm, bir başka testte daha başarısız oldu ve sonunda yeni değerlere dayalı yeni bir ekonomik vizyonla değiştirilmeli.

mişti. Ne yazık ki, Avrupa'nın yanıtı, kısa vadeli kar peşinde koşmadaki bariz tehlikeleri görmezden gelmek oldu.

Piyasaların riskleri hesaba katmaması topluma maliyeti artırıyor

Mevcut direnç eksikliğinin altında yatan şey, neoliberalizmin temel başarısızlığı ve desteklediği politika çerçevesidir. Piyasalar kendi başlarına dar görüşlüdür ve ekonominin finansallaşması onları daha da ileri görüşlü yapmıştır. Sonuçları çok büyük olsa bile, kilit riskleri özellikle uzak görünenleri tam olarak hesaba katmazlar. Ayrıca, piyasa katılımcıları, yukarıda sıralanan tüm krizlerde olduğu gibi, riskler sistematik olduğunda, politika yapıcılarının boş boş durup izleyemeyeceğini bilirler.

Tam olarak piyasalar bu tür riskleri tam olarak hesaba katmadığından, dayanıklılığa çok az yatırım yapılacak ve topluma olan maliyetler daha da yüksek olacaktır. Yaygın olarak önerilen çözüm, firmaları eylemlerinin sonuçlarına daha fazla katlanmaya zorlayarak riski fiyatlandırmaktır. Aynı mantık, sera gazı emisyonları gibi negatif dış-sallıkları da fiyatlandırmamızı gerektiriyor. Karbon fiyatı olmadan çok fazla kirlilik, çok fazla fosil yakıt kullanımı ve çok az yeşil yatırım ve yenilik olacaktır.

Neoliberaler, dayanıklılığı artırmak için müdahaleleri güçleştirdi

Fiyatlandırma riski, karbonu fiyatlandırmaktan çok daha zordur. Ve diğer seçenekler, endüstriyel politikalar ve düzenlemeler, bir ekonomiyi doğru yönde hareket ettirebilirken neoliberal oyunun kuralları, dayanıklılığı artırmak için müdahaleleri daha zor hale getirdi. Neoliberalizm, mükemmel verimli piyasalar bağlamında uzun vadeli karlarını maksimize etmeye çalışan rasyonel firmaların hayali bir vizyonuna dayanır. Neoliberal küreselleşme rejimi altında, firmaların en ucuz kaynaktan satın almaları gerekiyor ve bireysel firmalar Rus gazına bağımlı olma riskini uygun şekilde hesaba katmazlarsa, hükümetlerin müdahale etmesi gerekiyor.

Dünya Ticaret Örgütü çerçevesi, Avrupalı yetkililerin Rus gazına bağımlılıklarını sınırlamak için müdahaleleri

haklı çıkarmak için başvurabilecekleri bir ulusal güvenlik muafiyeti içeriyor. Ancak uzun yıllar boyunca, Alman hükümeti karşılıklı ekonomik bağımlılığın aktif bir destekçisi gibi görünüyordu. Almanya'nın pozisyonunun hayırsever yorumu, ticaretin Rusya'yı evcilleştirmesini umduğu şekildeydi. Ancak, ülkesinin Rusya ile derinleşen dolaşmasının kritik aşamalarına başkanlık eden ve ardından Rus devletine ait gaz devi Gazprom için çalışmaya başlayan Alman şansölyesi Gerhard Schröder'in şahsında uzun zamandır bir yolsuzluk kokusu var.

Çok taraflı müzakere ve dikkatli politika tasarımı gerekiyor

Şimdiki zorluk, rütbe korumacılığını bağımlılık ve güvenlik kaygılarına verilen meşru tepkilerden ayırt edecek uygun küresel normlar oluşturmak ve buna karşılık gelen sistemik iç politikalar geliştirmektir. Bu, Trump'ın Kanada otomobilleri ve çeliği üzerindeki tarifeleri haklı çıkarmak için ulusal güvenlik endişelerini kullanması gibi kötü niyetli hareketleri önlemek için çok taraflı müzakere ve dikkatli politika tasarımı gerektirecektir. Mesele sadece neoliberal ticaret çerçevesini değiştirmek değil. Pandemi sırasında binlerce insan gereksiz yere öldü. Çünkü DTÖ fikri mülkiyet kuralları yüzünden dünyanın birçok yerinde aşı üretimini engelledi. Virüs yayılmaya devam ettikçe yeni mutasyonlar edinerek onu daha bulaşıcı ve ilk nesil aşılarla karşı dirençli hale getirdi.